

ARALASH TA'LIM ASOSIDA TALABALARNING KIBERIJTIMOIYLASHUVINI
PEDAGOGIK LOYIHALASHTIRISH

Navro'z Ahmedov To'liqin o'g'li

Buxoro innovatsiyalar universiteti 2-bosqich magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15368213>

Annotatsiya. ushbu maqolada talabalarning kiberijtimoiylashuv jarayonlarini ta'limda samarali tashkil etish uchun zarur bo'lgan pedagogik shart-sharoitlar o'rganiladi. talabalarning kiberijtimoiylashuvini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan pedagogik shart-sharoitlarni aniqlash va ularni ta'lim jarayoniga integratsiya qilishning usul va yondashuvlarini ishlab chiqishdan iborat.

Kalit so'zlar: aralash ta'im, kiberijtimoiylashuv, pedagogika, loyihalash, axborot xavfsizligi, raqamlashtirish, individual ta'lim, global axborot, kiberxavfsizlik, kibermadaniyat, kiberpedagogika, ta'lim, talaba, onlayn, offlayn, raqamli ta'lim muhiti.

Аннотация. В статье рассматриваются педагогические условия, необходимые для эффективной организации процессов киберсоциализации студентов в образовании. выявить педагогические условия, направленные на поддержку киберсоциализации студентов, и разработать методы и подходы их интеграции в образовательный процесс.

Ключевые слова: смешанное обучение, киберсоциализация, педагогика, проектирование, информационная безопасность, оцифровка, индивидуальное обучение, глобальная информация, кибербезопасность, киберкультура, кибепедagogika, образование, студент, онлайн, офлайн, цифровая образовательная среда.

Abstract. This article studies the pedagogical conditions necessary for the effective organization of students' cybersocialization processes in education. The aim is to identify pedagogical conditions aimed at supporting students' cybersocialization and develop methods and approaches for their integration into the educational process.

Keywords: blended learning, cybersocialization, pedagogy, design, information security, digitization, individual education, global information, cybersecurity, cyberculture, cyberpedagogy, education, student, online, offline, digital learning environment.

Kirish Hozirgi vaqtda oliy ta'lim muassasalarida ko'plab o'qitish usullari mavjud bo'lib, ular yagona maqsadni – talabalar tomonidan bilimlarni o'zlashtirishni ko'zlaydilar. Onlayn ta'lim jarayonida kiberpedagogika talabalar qayerda yashashidan va kompyuterga

qanday kirishidan qat'i nazar, sifatli ta'lim olishga hissa qo'shadi. Interaktiv mahsulotlarning bunday tizimlari ilg'or kompyuter texnologiyalari (Internet, dizayn, modellash) asosida ta'limning mavjudligi, uzluksizligi va yuqori sifatini ta'minlashga mo'ljallangan. Kiberpedagogika interaktiv dasturiy ta'minot bilan birgalikda o'quv fanlarini o'qitishning sifat jihatidan yangi samarali modelini joriy etish imkonini beradi, ta'lim muassasalarida paydo bo'lgan zamonaviy interaktiv doskalar esa samarali elektron ta'lim modelini joriy etishning texnik vositasi hisoblanadi. Ulardan foydalanish bilan o'qitish haqiqatan ham ijodiy va qiziqarli bo'ladi. Masalan, interfaol doska dars tezligini tezlashtirish va unga butun auditoriyani jalb qilish imkonini beradi. Interfaol doskaning ko'rinishi talabalarning diqqatini jamlash va to'plashning qimmatli usuli bo'lib, bu, ayniqsa, diqqatini jamlashga qiynaluvchi talabalar bilan ishlashda muhimdir. Elektron doska talabalarga doskadagi qo'rquv va xijolatni (hayajonni) yengishda yordam beradi, ularni o'quv jarayoniga oson jalb qiladi va motivatsiyani oshiradi. Auditoriyadagi talabalar befarq qolmaydi, darslar oson va qiziqarli bo'ladi. Zamonaviy o'qituvchining vazifalaridan biri o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini uyg'otish va bu qiziqishni butun o'qish davomida saqlab qolishdir. Ta'limning uzluksizligi hayot davomida bilim va ijtimoiy-madaniy tajribani o'zlashtirishning maqsadli jarayoni sifatida qaraladi. Faylasuflar, sotsiologlar, siyosatshunoslar tomonidan dunyodagi zamonaviy ijtimoiy-madaniy vaziyat o'zgaruvchan jamiyat doirasidagi o'tish davrlari va beqaror vaziyatlar bilan bog'liq muqobil vaziyat sifatida belgilanadi (Zaytseva, 2009) [1]. Mantiqiy aloqalarni o'rnatish, jamoada ishlash va yangi xamda ijodiy echimlarni topish qobiliyati mehnat bozorida tobora ko'proq qadrlanmoqda, chunki bunday mutaxassislarni o'rganish va tez o'zgaruvchan vaziyatga moslashish osonroq. Bundan tashqari, hayotiy faoliyatni raqamlashtirish aloqaning yangi turlarini yaratadi: messenjerlarda aloqa (kompyuter interfeysi orqali); kompyuter bilan aloqa (qidiruv interfeyslari) va kerakli natijaga erishish uchun ikkita kompyuter o'rtasida aloqa o'rnatish (smartfondagi ilovalar: xaritalar, jadval naqshlari, maslahatlar, faoliyat sensorlari). Ushbu tobora murakkablashib borayotgan muqobil sohada o'qituvchi o'zining hayotiy faoliyati makonini, hayotiy faoliyati va sog'lig'ini dinamik ravishda o'zgartirishning bevosita va istiqbolli xavflarini, o'zlarining professional muvaffaqiyatlari ularning kasbga yo'naltirilgan muvaffaqiyatini va kelajakdagi ta'lim yo'nalishini tanlashi va amalga oshirishi kerak. Talabaga individual ta'lim yo'nalishini tanlash va amalga oshirishda hamrohlik qilgan holda, o'qituvchi talaba uchun xavf va tahdidlarni hisobga olgan holda amalga oshiradi, talabalarning ota-onalari pozitsiyasiga va ota-onalar talabalarning o'z vazifalarini muvaffaqiyatli amalga oshirishi uchun ko'radigan

xavf-xatarlarga e'tibor qaratadi. Shunday qilib, raqamlashtirish sharoitida uzluksiz pedagogik ta'limda riskologiya muammosi dolzarb bo'lib, u virtual makonni shaxsni ijtimoiylashtirishning to'liq omili sifatida kiritish natijasida qo'shimcha xavf va kiber-sotsializatsiya tahdidlari bilan og'irlashadi. Ta'lim maydoni keng va ko'p qirrali tushunchadir. Internetning nafaqat axborot manbayi, balki talabalarning ijodiy, shaxsiy va kasbiy ahamiyatli g'oyalarini amalga oshirish maydoni sifatidagi imkoniyatlarini atroflicha muhokama qilinmoqda. XXI asrning asosiy muammosi – insoniyat va dunyoni raqamlashtirish sifatida jamiyatni jadal kiberijtimoiylashtirish va gadjetlashtirishga alohida e'tibor qaratildi. Raqamli asrda ta'limni raqamlashtirish sharoitida universitetlarning ta'lim muhitini o'zgartirish istiqbollari va mamlakatimizda ta'limni raqamlashtirish loyihasini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun quyidagilar zarur: – onlayn kurslarda talabalarning ta'lim yutuqlarini hisobga olish, bu natijalarni o'zlashtirilgan fanlar sifatida transkriptga kiritish imkoniyatini saqlash; – onlayn ta'limning ajralmas qismi bo'lgan yolg'iz o'rganish natijalarini bartaraf etishning samarali usullarini ishlab chiqish maqsadida kiberijtimoiylashtirish bo'yicha ilmiy va amaliy pedagogik loyihalarni ishlab chiqish; – o'quv jarayoni va ta'limni boshqarishda tezkor va to'liq joriy etish uchun sun'iy intellekt texnologiyalarini ishlab chiqish bo'yicha yetakchi universitetlarni shakllantirish. O'qitishning barcha xilma-xil texnologiyalari: didaktik, kompyuter, muammoli, modulli va boshqalar bilan yetakchi pedagogik funksiyalarni amalga oshirish o'qituvchining zimmasida qoladi (V.A.Slastenin). asining ta'rifi o'zgarishlarga uchradi. Insonning kiberijtimoiylashuvi – (inglizcha Cyber – hozirgi vaqtda kompyuter va raqamli texnologiyalar bilan, xususan, global Internet bilan bog'liq bo'lgan, turli xil elektron va tarmoq resurslariga, ma'lumotlarga, obyektlarga nisbatan qo'llaniladigan prefiks, kompyuter texnologiyalari haqida suhbat bo'lganda voqealar + ijtimoiylashuvi = sotsializatsiya) – kibermakonda shaxsning ijtimoiylashuvi, zamonaviy axborot-kommunikatsiya, raqamli va kompyuter texnologiyalari ta'siri ostida va foydalanish natijasida shaxsning o'z-o'zini anglashi va shaxsning ehtiyoj-motivatsion sohasi tarkibidagi sifatli o'zgarishlar jarayoni sifatida shaxsiy hayot faoliyati doirasida madaniyatni o'zlashtirish va ko'paytirish kontekstidagi shaxs [1, 14].XXI asr pedagogikasi sifatida kiberpedagogika (kibermakon pedagogikasi) falsafasi va metodologiyasi bilan bog'liq masalalarni o'z ichiga oladi. “XXI asrda zamonaviy axborot-kommunikatsiya, kompyuter, elektron, raqamli va internet texnologiyalari vositasida ta'lim texnologiyalarining mazmuni va o'ziga xos jihatlari muttasil modernizatsiya qilinmoqda. Kiberpedagogika nazariyasi kiber-ontologik yondashuvga asoslanadi. Unga ko'ra, inson tarbiyasi jarayoni uning mavjudligi, hayoti va

boshqa odamlar hamda butun dunyo bilan o‘zaro munosabati va kiber haqiqat sharoitlari bilan belgilanadi” (V.A Bu turli shakllar va tashkiliy tuzilmalarda mavjud bo‘lgan haqiqiy tizim, metatizim, ta’limning tartibli ifodasidir. Bu zamonaviy axborot jamiyatida doimiy ravishda kengayib borayotgan umumiy ta’lim — o‘rta, oliy, oliy va kasbiy rivojlanish tizimi. Global axborotlashtirish davrida masofaviy ta’lim yanada qulay va talabga ega bo‘lib bormoqda. Bu, shuningdek, jamiyatning ta’lim va ijtimoiy-madaniy resurslari va uni axborotlashtirish texnologiyalari bilan ta’minlangan o‘z-o‘zini tarbiyalashning turli shakllari. Umumta’lim tuzilmasi har tomonlama o‘rganilgan va hozirgi obyektiv omillar majmuasi: ta’lim sharoitlari, unga qo‘yiladigan talablar — ilmiy, ijtimoiy, mafkuraviy, madaniy, iqtisodiy, texnologik va boshqalar, shuningdek, tendensiyalarga asoslangan holda har tomonlama o‘rganilgan va asoslangan. Shuning uchun, tegishli evolyutsiya bilan shartlar va talablarni o‘zgartirish nisbatan o‘zgarmasdir. Shunga qaramay, ta’lim ijtimoiy bo‘lganligi sababli, subyektiv omildir. Shuni ta’kidlash kerakki, axborot jamiyatining paydo bo‘lishi va rivojlanishi jarayonida ta’lim jarayonini tashkil etish bilan bog‘liq muammolar hal qiluvchi ahamiyatga ega. O‘z-o‘zidan zamonaviy axborot-kommunikatsiya, elektron, raqamli va kompyuter texnologiyalarining rivojlanishi tez va uzluksiz o‘zgarishlar bilan ajralib turadigan muhitni yaratmoqda. O‘zgarishlarning bugungi tezligi va ko‘lami tarixiy rivojlanish bosqichlarining an’anaviy doirasini buzadi. Sivilizatsiyamiz tarixida birinchi marta g‘oyalar avlodlari va inson faoliyati mahsulotlari odamlar avlodlariga qaraganda tezroq bir-birini almashtiradi. Hatto shaxsiy hayot sohasida ham o‘zgarish davomiylik va barqarorlikni siqib chiqaradi. Bundan tashqari, o‘zgaruvchanlik xilma-xillik orqali o‘zini namoyon qiladi, o‘tmishda tengi yo‘q bo‘lib, bizning davrimizni yagona ilmiy, texnologik kashfiyot yoki ijtimoiy hodisa bilan belgilashning imkonsizligiga olib keldi. Bunday muhit ta’lim jarayoniga prinsipial jihatdan yangicha yondashuvni taqozo etadi. Insonga bugungi kunda nafaqat yangi amaliy ko‘nikmalar va nazariy bilimlar, balki ushbu bilim va ko‘nikmalarni doimiy ravishda takomillashtirib borish qobiliyati ham zarur. Boshqacha qilib aytganda, insoniyat hayoti davomida uzluksiz o‘rganish madaniyatini har tomonlama o‘zlashtirishi va rivojlantirishi kerak. Yangi texnologiyalar an’anaviy ta’lim jarayonining asosini buzadi. Kiberkosmik resurslardan ta’lim maqsadlarida foydalanish kamchiliklarni to‘liq qoplay olmaydi va an’anaviy ta’lim tizimining afzalliklarini almashtira olmaydi [6, 72]. Kibermakonda ilg‘or axborot-kommunikatsiya, elektron, raqamli va kompyuter texnologiyalari hamda hayot modellaridan foydalanish natijasida shakllangan jahon hamjamiyatining zamonaviy talablari bilan uyg‘unlashgan mazkur holatlar aholining savodxonlik darajasini yanada oshirish zaruriyatini keltirib

chiqaradi, axborot jamiyati ehtiyojlarini qondiradi. Savodxonlikning yangi darajasi ilmiy bilimlarni o'zlashtirishning prinsipial yangi texnologiyasini o'rgatish va o'qitishga yangi pedagogik yondashuvlarni yaratishni, o'quv kurslari va o'qitish uslublarini modernizatsiya qilishni taqozo etadi. Ular talabalarning intellektini faollashtirishga, ijodiy va aqliy qobiliyatlarini shakllantirishga, shaxsning yaxlit dunyoqarashini rivojlantirishga hissa qo'shishi, uning axborot jamiyatida mustahkam o'rin egallashiga imkon berishi kerak. Shunday qilib, yangi raqamli texnologiyalardan foydalanishning o'z-o'zidan ta'lim sifatini oshirishlari uchun, professor-o'qituvchilar o'z imkoniyatlaridan samarali foydalanish uchun kiberpsixologiya va kiberpedagogika bilimlarini rivojlantirishlari, tadqiq etishlari va faol qo'llashlari kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mansurjonovich, J. M. (2022). Methodological foundations for improving the content of training future ict teachers in the conditions of digital transformation of education. Актуальные вопросы современной науки и образования, 9.
2. Mansurjonovich, J. M., & Sattorovich, Y. S. (2023). IMPORTANT ADVANTAGES OF ORGANIZING THE EDUCATIONAL PROCESS USING SPECIAL APPLICATIONS. Open Access Repository, 4(3), 126-133.
3. Mansurjonovich, Jo'raev Muzaffarjon. "Kasb-hunar ta'limida "Informatika va axborot TEXNOLOGIYASI" fanining fanlararo uzviyligini ta'minlashning uslubiy asoslarining tavsifi". JournalNX 7.10: 223-225.
4. Juraev, M. M. (2022). Theoretical and practical principles of improving the content of the pedagogical activity of ICT teachers of professional educational institutions in the conditions of information of education
5. L.V. Zanina, A.V. Miroshnichenko, O.A. Radchenko This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited. Published by Kazan Federal University and peer-reviyewed under responsibility of IFTE-2019
6. Yu.G. Korotnikov, Computer sciylene and education, Russian Academy of Education, Moscow 4 (2012)
7. Yu.G. Korotnikov, Smart-sociyety and Smarteducation. Materials of the X international sciyeintific and practical conference «Trends of modern sciylene 2014»